Publieke gezondheid verbinden met de ontwikkelingen in de stad

Paul van der Velpen neemt afscheid

Bezuinigingen tekenden zijn hele periode bij de GGD Amsterdam, maar jammeren deed hij nooit. Vooruit wilde hij, liefst volle kracht. Per 1 juli maakt Paul van der Velpen na acht jaar buffelen gul plaats voor zijn opvolgster. Niet zonder trots, en nog vol energie.

Honderden GGD'ers zagen Paul voor het eerst toen hij, enige tijd voordat hij directeur werd, een toespraak hield tijdens het nieuwjaarsfeest in het Koninklijk Instituut voor de Tropen

Het adrenalineniveau in de bloedbaan van de GGD zal flink dalen met zijn vertrek. Voormalig hoofd MGGZ Giel van Brussel heeft hem ooit vaderlijk gewaarschuwd voor de werking van het hormoon. "Ik weet het nog precies," zegt Paul, zo'n anderhalve maand voor zijn afscheid als directeur. "Het was in de eerste week van de Amsterdamse zedenzaak, eind 2010. Ik had dagen en nachten achter elkaar doorgewerkt en zat vol adrenaline, toen Giel samen met Han Fennema en Jan Woldman binnenkwam. 'Paul,' zeiden ze, 'je neemt nú een time out.' Ik reageerde: 'Time out? Time out? Nemen Van der Laan en Welten ook een time out? Doe ik iets niet goed?' 'Je doet het prima,' zeiden ze, 'maar we willen dat dat ook zo blijft.' Die combinatie van professionaliteit en zorg voor de ander, en dat beeld van die drie mannen, zal ik nooit vergeten."

Waar komt die gedrevenheid van jou vandaan?
"Dat moet wel van mijn vader zijn. Hij was arbeider in de haven van Amsterdam. Door keihard werken heeft hij het geschopt tot chef-controleur, maar als er gestaakt

werd, stond hij vooraan. We woonden boven de Cotton Club op de Nieuwmarkt, mijn ouders, mijn broer en ik, in het hart van de stad. Daar heerste een echte straatcultuur. Zelf liep ik ook niet weg voor een knokpartijtje. Mijn ouders waren daar niet van onder de indruk, maar toen ik twaalf was, hebben ze me wel op judo gedaan. Een beetje discipline."

Heeft je temperament je nooit in de weg gestaan?
"Er zijn weleens harde woorden gevallen, zeker. En vaak heb ik na afloop ook wel bij mezelf gedacht: waarom tel je nou niet gewoon eens tot tien! Aan de andere kant weten mensen wat ze aan me hebben. Ik draai er niet omheen. Dat kan confronterend zijn, maar uiteindelijk, vind ik, werkt dat toch het makkelijkst. Als ik ergens niet tegen kan is het als mensen iets anders doen dan ze zeggen. Of hun verantwoordelijkheid niet nemen."

Paul werd tijdens een feest verwelkomd en zal ook weer tijdens een feest worden uitgezwaaid

Hoe kijk je terug op je samenwerking met Han Fennema?
"Hartstikke goed. We vulden elkaar op een heel natuurlijke manier aan. Terwijl ik vaak te snel wilde en ongeduldig was, bleef hij de situatie analyseren. Zijn volharding heb ik heel erg bewonderd. Bijna tot de allerlaatste seconde is Han met en voor de GGD bezig geweest. We hebben nog bij hem thuis vergaderd vlak voordat hij overleed. Een groot verlies."

Wat is de rode draad in je carrière bij de GGD?
"Bezuiniging en reorganisatie. Toen ik kwam woedde de discussie over de Ambulancedienst in volle hevigheid. Wel afstoten, niet afstoten. Er was het afscheid van de voorlichters eigen taal en cultuur, het korten op onderzoek, de centralisatie van ondersteunende functies, enzovoort. In acht jaar tijd hebben we ruim een kwart van het gemeentelijk budget ingeleverd. En lang niet allemaal ten bate van de efficiency, vrees ik, want als je nu kijkt naar de bureaucratie en de stroperigheid van sommige processen in de gemeente... Wat de GGD betreft heeft de dienstverlening aan de burger er gelukkig weinig onder te lijden gehad. Er zijn heel veel inhoudelijke ontwikkelingen waar we trots op kunnen zijn."

Waar ben je trots op?
"De Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht bijvoorbeeld, de kracht en flair waarmee langs diverse sporen op gezonde leefstijl wordt ingezet. Hoe JGZ er na enig geschuur in is geslaagd in de Ouder- en Kindteams de verbinding met de jeugdhulpverlening te leggen zonder op de kwaliteit van de eigen taken in te boeten. Alle digitale innovaties en apps. Veilig Thuis, dat in recordtijd is opgezet en hartstikke goed functioneert. Het Streeklab dat de taken van een ander lab door keihard werken erbij heeft kunnen nemen. De Top600. Allemaal voorbeelden van het verbinden van publieke gezondheid aan de ontwikkelingen in de stad. En vergeet de ondersteunende afdelingen niet. Zij zijn de smeerolie van al die allianties."

Hoe ontstaat die verbinding tussen domeinen precies?
"Door als GGD nadrukkelijk aan te geven dat je vanuit publieke gezondheid een bijdrage kan leveren aan het aanpakken van een maatschappelijk probleem. Denk bijvoorbeeld aan die Top600. 'Daar moeten we bij zijn,' zei Giel van Brussel toen hij er lucht van kreeg. 'We moeten die jongens zien, screenen, kijken of ze zorg nodig hebben.' Op een donderdagmiddag zaten we op het stadhuis. 'Maak maar een plan,' zei Van der Laan, 'maar wel graag voor maandagochtend.' 'Plan? Screening?' riepen ze bij MGGZ. Er kwamen aardig wat voorwaarden op tafel. 'Zeg,' heb ik toen gezegd, 'horen jullie nou bij die club die al 100 jaar met de benen in de bagger staat?' We moesten er allemaal om lachen, dat hielp. Uiteindelijk is de inhoud - een probleem dat om een oplossing vraagt - altijd

leidend. De screening en allerlei andere bijdragen zijn er gekomen, en het resultaat is geweldig. Veel van die jongens zijn nu in zorg en de recidive is aantoonbaar afgenomen."

Wat is de kritische succesfactor van zo'n interventie?
"Dat weet je vaak pas achteraf. De grote kracht van de GGD is van oudsher de combinatie uitvoering en onderzoek doen. Als problemen heel urgent zijn, moeten we al handelen terwijl het onderzoek nog gaande is. Denk aan de heroïne- en de aidsepidemie van de jaren 80, of van recenter datum, de overgewichtepidemie. Hoe je het precies moet aanpakken, zie je pas in de praktijk. Vervolgens kun je door onderzoek boven water krijgen waarom iets wel of niet werkt. En het toepassen van die kennis geeft geldigheid aan de interventies en aanpassingen waar je voor kiest."

Is er ook iets niet gelukt?
"Zeker, natuurlijk. Wat ik bijvoorbeeld jammer vind is dat we met de openbare geestelijke gezondheidszorg, bij al het goede dat is gerealiseerd, niet net nog een extra stap hebben kunnen maken. Er zijn zoveel mensen die door hun psychische toestand zorg nodig hebben maar niet krijgen, doordat ze ofwel buiten beeld blijven ofwel geen aansluiting vinden bij de zorg die wordt aangeboden. De overheveling van OGGZ-taken naar de Wet maatschappelijke ondersteuning heeft hier zeker mee te maken gehad. Een deel van de publieke zorg is gewoon weggevallen. Maar dit is geen reden het zo te laten. Ik hoop dat mijn opvolgster dit verder oppakt."

Persconferentie over de Amsterdamse zedenzaak, kort na Pauls aantreden

Aan jouw naam zal voor altijd de term suikerverslaving verbonden zijn. Hoe vind je dat?
"Mijn uitspraak daarover in 2013 was olie op het vuur van het debat dat al gaande was, en ik vond het prima. Wat moeten we ervan vinden dat bijna de helft van onze bevolking te dik is en een miljoen mensen kampen met diabetes type 2? Eh.. ja, ik heb ook mijn guilty pleasures. Chocolade, in combinatie met koffie. En 's avonds wijn en kaas. Maar ik probeer erop te letten, zeker sinds mijn darmoperatie. Geen tussendoortjes meer voor mij. En elke dag 10.000 stappen. Consequent."

Je schrijft een boek over leefstijl en de rol van preventie. Het Preventie-ultimatum?
"Waarschijnlijk gaat het zo heten, ja. Die naam onderstreept de urgentie. Willen we niet dat de kosten voor de gevolgen van een ongezonde leefstijl de pan uit gieren, dan zullen we als overheid op heel korte termijn volle bak op preventie in moeten zetten. Iedereen vindt ook dat dit moet, maar iedereen wijst naar de ander. Het Rijk naar gemeenten, de overheid naar de zorgverzekeraars, et cetera. Bij infectieziektebestrijding staat duidelijk vast wie wat doet en bekostigt. Dat moet ook gebeuren bij de aanpak van ongezonde leefstijl. Duidelijke afspraken met een duidelijk doel voor goed omschreven doelgroepen, dat is mijn pleidooi. We weten al meer dan 50 jaar dat lageropgeleiden veel meer gezondheidsproblemen hebben en jaren eerder dood gaan. Het is toch bizar dat daar geen gericht beleid op wordt gevoerd."

Het zijn de laatste weken voor je pensioen. Wat ga je straks doen?
"Geen idee, echt niet. Ik heb het nu nog zo druk. Maar ik maak me geen zorgen. Ik kijk nooit zo ver vooruit. Ik heb altijd gedaan wat ik wilde en leuke dingen nooit voor me uit geschoven. Theater, verre reizen, fietsen. Beeldhouwen achter in de tuin. Blijf ik gewoon doen. Misschien komen er interessante projecten voorbij. Nog een boek misschien. Komt goed!"

> Door Yvonne van Osch (freelance tekstschrijver)

Paul van der Velpen (Amsterdam, 1951) studeerde journalistiek, bedrijfskunde en arbeid- en organisatie-sociologie. Hij werkte onder andere als verslaggever bij Dagblad Trouw en als marketingadviseur via de stichting Bierkaai. Van 1980 tot 1995 was hij zelfstandig organisatieadviseur en interim-manager. In Noord-Brabant maakte hij kennis met de ambulante verslavingszorg en leidde hij de fusie van drie GGD'en tot GGD Hart voor Brabant, waar hij tot maart 2009 directeur was.
Paul publiceerde enkele boeken, waaronder Oog voor Strategie (1994) en Oog voor het Geld (1994). Hij is columnist voor Binnenlands Bestuur. Sinds maart 2009 was hij directeur van de GGD Amsterdam en directeur Publieke Gezondheid. Begin juli 2017 zal hij afscheid nemen. Hij wordt opgevolgd door José Manshanden. Paul woont in Maarssen met zijn vrouw Truus. Samen hebben ze twee zoons.